

Strategije Floortime za poticanje razvoja djece i adolescenata

Iz recenzije:

Kod djece s komunikacijskim teškoćama često su prisutna odstupanja u emocionalnom razvoju. Emocije usmjeravaju dijete kako da upotrijebi ono što spoznaje svojim osjetilima te su istovremeno oblikovane upravo tim osjetnim doživljajima. Začetnici Floortime modela su kroz funkcionalne razvojne razine-miljokaze opisali razvoj temeljnih sposobnosti na kojima se izgrađuju primarne vještine kao što su mišljenje i rješavanje problema. Takav razvojni pristup uzima u obzir djetetove osjete i razvoj motoričkih vještina, prepoznaje ulogu emocija, ne ograničava ciljeve, metode i pristupe rada na samu teškoću i dob djeteta nego prati razvoj djeteta i njegove ideje.

Svaka strategija DIRFloortime prikazana je i jasno opisana kroz primjere kako ju primijeniti u raznim životnim situacijama. U posljednjem poglavlju ponuđeno je i 11 učinkovitih strategija za pomoć djeci i adolescentima u smanjenju neprilagođenih ponašanja.

Djelo je slobodno od grubih grešaka, stručno je utemeljeno, i razumljivo, te su jasno razlučeni originalni doprinosi autora.

Ovo djelo predstavlja vrijedan priručnik, jer aktualnošću i stručnom utemeljenošću u potpunosti ispunjava zahtjeve koje mora ispuniti stručni priručnik.

- Prof. dr. sc. Rea Fulgosi Masnjak

Strategije Floortime za poticanje razvoja djece i adolescenata

PRIRUČNIK ZA MODEL DIR®

Andrea Davis

Lahela Isaacson

Michelle Harwell

OSTVARENJE

Naslov izvornika: Floortime Strategies to Promote Development in Children and Teens

Copyright © 2014 by Paul H. Brookes Publishing Co., Inc.

All rights reserved.

Copyright © za hrvatsko izdanje Ostvarenje d.o.o. 2021

Prijevod: Davor Stančić

Lektura: Julijana Anić, Zdenka Lončarić

Stručna recenzija: prof. dr. sc. Rea Fulgosi Masnjak

Grafičko uređenje: Ostvarenje d.o.o.

Podloga naslovnice: Shutterstock, Evgeny Atamanenko

OSTVARENJE d.o.o.

D. Vukojevac 12, 44272 Lekenik

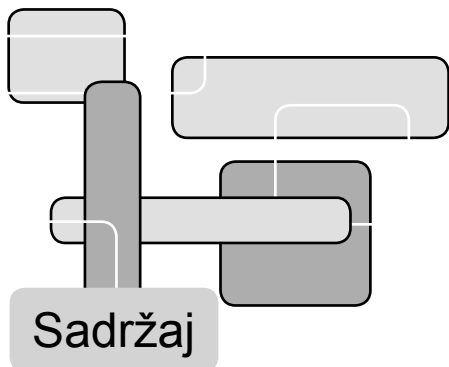
Telefon: 044/732-246, faks: 044/732-230

<https://www.izvorznanja.com>

ostvarenje@izvorznanja.com

ISBN 978-953-306-030-9

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001103589

O autoricama.....	ix
Ključni termini.....	xi
Predgovor.....	xiii
Kako koristiti ovu knjigu.....	xvii
Uvod.....	xix
Zahvale.....	xxv

Ključne metode A. Temeljne strategije za promicanje socijalno-emocionalnog i intelektualnog razvoja..... 1

A. 1. Slijedite znakove.....	2
A. 2. Odazivajte se.....	4
A. 3. Gradite prema gore.....	6
A. 4. Koristite igru.....	8
A. 5. Koristite prirodne interese.....	10
A. 6 Koristite probleme.....	12
A. 7 Igre pretvaranja.....	14
A. 8 Prihvatite osjećaje.....	16
A. 9 Obogatite ideje.....	18
A. 10 Propitujte se.....	20

Ključne metode B. Razumijevanje i bavljenje individualnim razlikama u procesiranju..... 23

B. 1 Djetetov profil.....	26
B. 2 Profil odrasle osobe.....	30
B. 3 Prilagodite se.....	32
B. 4 Smirite ili potaknite.....	34
B. 5 Uređenje doma.....	36
B. 6 Osjetilne veze.....	38
B. 7 Vježbajte kroz igru.....	40

Sposobnost 1 Regulacija i pažnja..... 43

1. 1 Podržite regulaciju.....	44
-------------------------------	----

Strategije Floortimea

- 1. 2 Uočite i prilagodite se.....46
- 1. 3 Izbori za smirivanje.....48
- 1. 4 Produljite održavanje pozornosti.....50
- 1. 5 Izbjegnite preplavljenost osjećajima.....52
- 1. 6 Vježbajte modulaciju.....54

Sposobnost 2. **Društveno uključivanje**.....57

- 2. 1 Združena pozornost.....58
- 2. 2 Praćenje pogleda.....60
- 2. 3 Uživajte zajedno.....62
- 2. 4 Zrcalite osjećaje.....64
- 2. 5 Naglasite osjećaj.....66
- 2. 6 Komunicirajte.....68
- 2. 7 Podržite raspored.....70
- 2. 8 Budite potrebni.....72
- 2. 9 Koristite iščekivanje.....74

Sposobnost 3. **Recipročna društvena interakcija**.....77

- 3. 1 Pokrenite slijed.....78
- 3. 2 Potpuna komunikacija.....80
- 3. 3 Čekajte.....82
- 3. 4 Spiker/pripovjedač.....84
- 3. 5 Budite razigrano ustrajni.....86
- 3. 6 Lagani izbor.....88
- 3. 7 Potičite komunikaciju.....90
- 3. 8 Promislite pitanja.....92

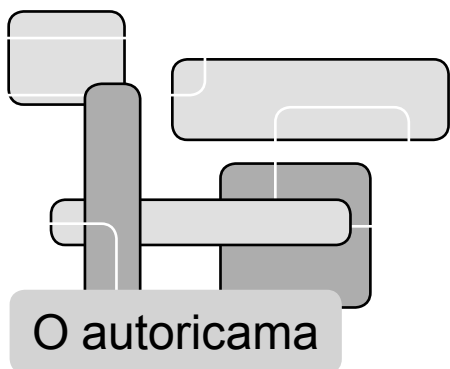
Sposobnost 4. **Složena komunikacija**.....95

- 4. 1 Proširite interakciju.....96
- 4. 2 Ne prosuđujte.....98
- 4. 3 Glumite neobaviještenost.....100
- 4. 4 Pripišite značenje.....102
- 4. 5 Razigrano ometajte.....104
- 4. 6 Smišljajte probleme.....106
- 4. 7 Pravo ja.....108
- 4. 8 Društveni tok.....110

Sposobnost 5. **Simbolička igra**.....113

- 5. 1 Koristite pretvaranje.....114
- 5. 2 Oživite.....116
- 5. 3 Povećajte zaplet.....118
- 5. 4 Potaknite kreativnost.....120
- 5. 5 Mijenjajte emocije.....122
- 5. 6 Izazivajte i podržavajte.....124
- 5. 7 Obogatite igru.....126

Sposobnost 6. Emocionalno i logičko razmišljanje	129
6. 1 Pričajte.....	132
6. 2 Naglasite emocije.....	134
6. 3 Razmišljajte.....	136
6. 4 Potaknite empatiju.....	138
6. 5 Igrajte se terapijski.....	140
6. 6 Izgradite mostove.....	142
6. 7 Razradite.....	144
6. 8 Potaknite razmišljanje.....	146
6. 9 Povezujte.....	148
6. 10 Planirajte zbivanja.....	150
6. 11 Organizirajte i sažmite.....	152
6. 12 Raspravljajte.....	154
Sposobnosti 7-9. Složeno razmišljanje	157
Dodatak. Smanjivanje problematičnog ponašanja	163
X. 1 Još Floortimea.....	166
X. 2 Pronađite ključne trenutke ponašanja.....	168
X. 3 Odaberite ponašanje.....	170
X. 4 Poduzmite prihvatljive korake.....	172
X. 5 Napravite prilagodbe.....	174
X. 6 Zapazite i spomenite.....	176
X. 7 Sagledavajte.....	178
X. 8 Napišite pravila.....	180
X. 9 Napravite vizualne podsjetnike.....	182
X. 10 Dajte podršku.....	184
X. 11 Ispunite želje.....	186
Reference	189
Kazalo	191

Andrea Davis, dr. sc., ravnateljica i utemeljiteljica Terapeutskog centra Greenhouse, 685 East California Boulevard, Pasadena, California 91106

Andrea Davis je diplomirala psihologiju na Koledžu Swarthmore, magistrirala teologiju na Teološkom fakultetu Fuller te doktorirala kliničku psihologiju na Diplomskom studiju psihologije na Fulleru. Završila je postdoktorsko usavršavanje o mentalnom zdravlju male djece i poremećaja u ranom djetinjstvu na Medicinskom fakultetu Sveučilišta Brown. Vratila se na Zapadnu obalu da se pridruži odjelu pedijatrije na Sveučilištu Kalifornija u Los Angelesu kao direktorica istraživanja za projekt FOCUS te otvori privatnu praksu u Pasadeni u Kaliforniji. Privatna praksa je prerasla u terapijski centar Greenhouse, psihološki centar koji je nudio psihoterapiju odraslim pojedincima, parovima, roditeljima, adolescentima i djeci sa stajališta teorije povezanosti (attachment theory). Greenhouse također nudi intenzivnu intervenciju Floortimea odnosno razvojnu intervenciju temeljenu na odnosima, za djecu i adolescente s razvojnim poremećajima i njihove obitelji.

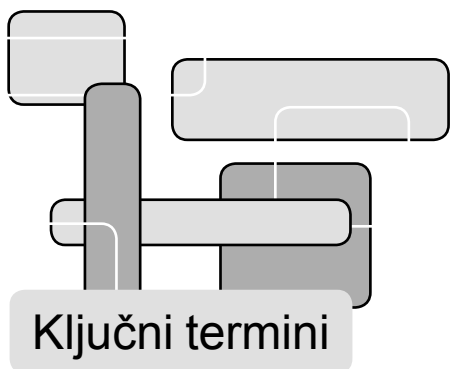
Lahela Isaacson, mag. sc., LMFT (licencirana terapeutkinja za brak i obitelj op. prev.), upraviteljica programa u Terapeutskom centru Greenhouse.

Lahela Isaacson je posvetila svoju stručnu karijeru radu s djecom s posebnim potrebama koristeći model DIRFloortime®. Psihologiju je diplomirala na Sveučilištu Pepperdine. Magistrirala je bračnu i obiteljsku terapiju na Sveučilištu Seattle Pacific. Ubrzo nakon toga se upoznala s modelom DIRFloortime® koji ju je osvojio.

Michelle Harwell, mag. sc., LMFT (licencirani terapeut za brak i obitelj op. prev.) vlasnica privatne prakse Michelle Harwell Therapy, 2120 Colorado Boulevard, Suite 2, Los Angeles, California 90041.

Michelle Harwell je stručna voditeljica obuke i supervizorica za DIRFloortime® te specijalistica za mentalno zdravlje male djece i rane intervencije. Ima uspješnu privatnu praksu u Los Angelesu u Kaliforniji kamo joj dolaze klijenti svih uzrasta: mala i velika djeca, adolescenti i odrasli. Također radi kao savjetnica za mentalno zdravlje male djece u Elizabeth Houseu gdje je sudjelovala u prikupljanju sredstava putem Zaklade za dječje zdravlje Pasadena za osiguravanje psihoterapije ugroženim majkama beskućnicama. Diplomirala je englesku književnost na Sveučilištu Oklahoma, magistrirala je teologiju na Teološkom koledžu Fuller te terapiju braka i obitelji na Diplomskom studiju psihologije Fuller. Svoje postdiplomsko usavršavanje posvetila je područjima razvoja, povezivanja, traumama i neurologiji, a trenutačno završava doktorat s područja psihoanalize na Institutu za suvremenu psihoanalizu. Uvažena je predavačica, trenerica i supervizorica koja nudi profesionalno usavršavanje terapeutima te savjete obiteljima.

Radi lakšeg razumijevanja hrvatskom izdanju smo dodali detaljniji opis nekoliko termina koji bi širem čitateljstvu mogli biti nejasni.

Regulacija i samoregulacija (Self-regulation)

Samoregulacija je sposobnost da se nadgleda i upravlja svojim energetskim stanjima, emocijama, mislima i ponašanjem na prihvatljiv način koji daje pozitivne rezultate, kao što su opće dobro stanje, srdačni odnosi i učenje. To je način da se nosimo s izvorima stresa te polaže temelje za sve druge aktivnosti. Razvijanje te sposobnosti zahtijeva samosvijest, emocionalnu inteligenciju, učinkovito filtriranje senzornih podražaja, učinkovito nošenje sa stresom, dobre odnose s drugima i produženo održavanje fokusa.

Razvijanje samoregulacije odvija se na sljedeći način:

Uzrast od 12 do 18 mjeseci - djeca postaju svjesna društvenih zahtjeva i razvijaju sposobnost da promijene ponašanje kad roditelj to traži. U većini slučajeva taj rani stupanj u samokontroli zahtijeva da odrasla osoba bude u blizini i usmjerava ponašanje djeteta.

Do druge godine - sposobnost samoreguliranja se usavršava do točke kada djeca počinju razvijati samokontrolu ili sposobnost da češće slijede upute o ponašanju čak i kad roditelji nisu u blizini.

Do treće godine - većina djece može generalizirati strategije samoregulacije koje su koristili u prijašnjim iskustvima. Odnosno, djeca se ponašaju u skladu s tim kako zamišljaju da bi roditelji htjeli da se ponašaju u različitim situacijama.

Proces uključen u samoregulaciju može se podijeliti u tri široka područja: senzorna regulacija, emocionalna regulacija i kognitivna regulacija.

Senzorna regulacija omogućava djeci da održavaju prikladnu razinu pozornosti kako bi prikladno odgovorila na senzorne podražaje iz okruženja.

Emocionalna regulacija omogućava djeci da u nekoj situaciji kroz oponašanje, suzdržavanje ili moduliranje rasponom emocija odgovore na društvena pravila kako bi osigurala društveno prihvaćanje.

Kognitivna regulacija omogućava djeci da koriste kognitivne (mentalne) procese potrebne za rješavanje problema i s time povezane sposobnosti da pokažu pozornost i ustrajnost u nekom zadatku.

Modulacija (Modulation)

Kao podtip poremećaja osjetilne obrade, i s gledišta okupacijske terapije, senzorna modulacija je sposobnost čovjekovog autonomnog živčanog sustava da upravlja (regulate) aktivnošću između simpatičkog (pobuđivanje) i parasimpatičkog (kočenje) sustava što omogućava povećavanje ili smanjivanje aktivnosti kako bi željeni ishod aktivnosti doveo do sklada u svim funkcijama središnjeg živčanog sustava. (Ayres, 1979.)

U poremećaju senzorne modulacije neravnoteža u upravljanju (regulatory imbalance) često uzrokuje poteškoće u djetetovom ponašanju čime raste razina tjeskobe (anxiety). Ustvrdjuje se da dijete ima "problematično ponašanje" i za to ga okrivljuju iako se radi o razvojnom zaostajanju i neurobiološkom stanju.

Poremećaj senzorne modulacije ima dugoročni utjecaj na djetetov razvoj. Različiti osjetilni sustavi bilježe informacije i obrađuju ih. Ako dijete zaostaje u razvoju, bilo vizualnom, slušnom ili na drugi način, senzorna modulacija često utječe na način rada osjetilnih sustava. Senzorna modulacija u stvari određuje ulaznu točku informacije. Ako je poremećena, dolazi do prekida između onog što dolazi izvana iz okruženja i čovjekovog unutarnjeg doživljaja onoga što ga okružuje. To utječe na takozvani adaptivni odgovor (adaptive response).

Zajedničko usmjeravanje pozornosti (Joint attention ili shared attention)

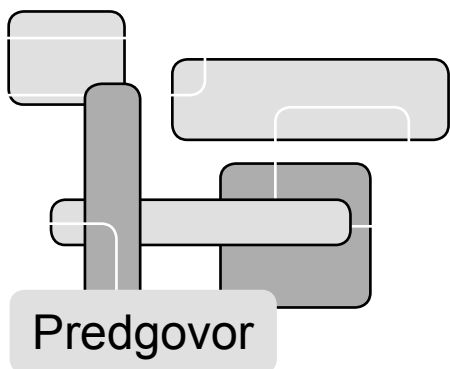
Zajednički fokus dviju osoba na neki predmet postiže se kada jedna osoba upozori drugu na neki predmet bilo pogledom, pokazivanjem ili nekim drugim verbalnim ili neverbalnim znakom.

Društveni reciprocitet (Social reciprocity)

U socijalnoj psihologiji reciprocitet je društvena norma reagiranja na pozitivnu aktivnost drugom pozitivnom aktivnošću koja nagrađuje ljubaznost. Kao društvena pojava, reciprocitet znači da su u reakciji na srdačnu akciju, ljudi često mnogo ljubazniji i spremniji na suradnju nego što se predviđa modelom osobnog interesa; i obrnuto, kao odgovor na neprijateljski čin, često su mnogo gori, čak brutalni.

Reciprocitet omogućava izgradnju dugoročnih odnosa i razmjena.

Urednik
Davor Stancić

Predgovor

Floortime pripada svima. Pridruživanje u igri djetetu i adolescentu nosi poruku: "Ovdje sam s tobom kako bih otkrio što te zanima, igrao se s tobom i ušao u tvoj svijet. Možemo se škakljati ili hrvati i smijati zajedno. Možemo se pretvarati da smo tvoji najdraži likovi, naoružati tvoje vitezove prije nego gusari dođu do tvog dvorca, ili pretraživati tvoju omiljenu glazbu, videofilmove ili igre. Pridružiti ću ti se, slijediti tvoje ideje i igrat ćemo se zajedno, biti bliski, zabavljati se, otkrivati, naći sjaj u tvojim očima!"

Ova knjiga daje strategije i upute roditeljima, učiteljima, terapeutima i asistentima kako pronaći taj put do srca i uma svakog djeteta. Izneseni pristup zove se Floortime (vrijeme na podu) kako bi se naglasila važnost stvarnih osobnih odnosa (interaction) iako se sam Floortime može odigravati bilo gdje - na podu, na kauču, u šetnji. Cilj je uvijek uvući dijete ili adolescenta u bliski, topao, uzajamni odnos. Njegovanje takvih odnosa posebno je važno za djecu s posebnim potrebama.

Floortime je i teorija i metoda intervencije. To je teorija u samom srcu modela DIR® koji smo dr. Stanley Greenspan i ja stvorili i to je metoda intervencije koja može biti primarni postupak ili se može koristiti zajedno s drugim pristupima intervencije koje roditelj odabere. To je sustavan pristup za aktivne sudionike u intervenciji, s čvrstim teorijskim modelom i podrškom koja se temelji na neuroznanstvenim istraživanjima.

Odnosi koji se izgrade tijekom Floortimea utvrđuju put za sve vidove razvoja i konačno ih ujedinjuju. Namamiti dijete u odnos i interakciju, razumjeti njegove individualne razlike i krojiti interakciju da se potakne uključivanje, putevi su koji djeluju na neuroplastičnost mozga i nude iskustva koja mogu stvoriti živčane veze koje nedostaju. Strategija Floortime u ovoj knjizi ilustrira kako roditelji i terapeuti mogu izgraditi temelje za te vrste odnosa koji potiču učenje tijekom cijelog života.

Model DIR® je bio razvijen izravno kroz naš klinički program dječjeg razvoja, dugoročnog istraživanja Nacionalnog instituta mentalnog zdravlja djece i roditelja u obiteljima s višestrukim problemima. Cilj nam je bio ponuditi preventivnu intervenciju za novorođenčad u obiteljima u kojima su starija djeca imala problema. Nadali smo se time izgraditi bolje temelje za novorođenčad i pomoći

obiteljima da podrže razvoj svoje djece. Opremljeni psihodinamikom, kognitivnim i socijalnim teorijama razvoja naučili smo obraćati pozornost na individualne razlike u senzorno-motornom procesiranju te smo identificirali primarni aktivni čimbenik u poticanju razvoja - osjećaj. Zatim smo to unijeli u naš rad s poremećajima reguliranja i poremećajima iz autističnog spektra.

Model DIR® je izazvao revoluciju u konceptu ljudskog razvoja integrirajući i sintetizirajući teorije i modele iz različitih disciplina u model afektivne usmjerenosti (affect-driven model) koji zahvaća suštinu potreba svakog djeteta tijekom cijelog njegovog života. Svakom djetetu da dosegne i ostvari svoj puni potencijal trebaju bliski, srdačni, podupirući i senzitivni odnosi. Za pojedince s posebnim potrebama da im se pomogne u ostvarivanju njihovog potencijala, optimiziranje odnosa zahtijeva jedinstveno razumijevanje kako prilagoditi intervencije prema njihovom osobnom profilu. To se, naravno, kod mnoge djece i adolescenata može pokazati kao značajan izazov. Ali taj izazov zajednički dijele roditelji, kliničari i znanstvenici koji zajedno rade na kovanju veza koje će svakom djetetu omogućiti da se razvije. Usklađeni odnosi krče put kroz bezbrojne individualne razlike, okruženja, kulture i prilike. Suština je modela DIR® osigurati odnose koji će poduprijeti razvoj.

Usmjerenost modela DIR® na temeljne razvojne sposobnosti je od kritične važnosti za svu djecu - onu koja su u okruženju visokog rizika, onu koja su rizična zbog autizma ili drugih razvojnih poremećaja i onu s drugim posebnim potrebama. Cilj je pomoći toj djeci da uče iz svijeta oko sebe, da razumiju kako drugi razmišljaju i osjećaju te da svrhovito započinju i završavaju namjerne sekvence (intentional sequences). Takva iskustva razvijaju zdrav razum, također poznat pod nazivom praktična inteligencija te dopunjavaju emocionalno razmišljanje koje Floortime potiče.

Stranicu za stranicom, ova će knjiga objasniti metode Floortimea kako bi ohrabrila roditelje i njihovu djecu na daljnji razvoj. Prikladna je za svaki uzrast u životu jer naše ljudske potrebe za učenjem i odnosima nikada ne prestaju. Raspored strategija u ovoj knjizi nudi pojednostavljeni način za učenje i podučavanje Floortimea i daje nekoliko kreativnih ideja za primjenu Floortimea u praksi. Vještina je u tome da se integriraju te ideje u odnos (interaction) kako bi se podržao djetetov osjećaj za sebe, djelovanje i razumijevanje koji svi zajedno mogu voditi do uzbudljivih novih otkrića. Kako se djeca razvijaju i postaju spremna govoriti o svojim iskustvima i osjećajima, problemima i planovima, razočaranjima, snovima i nadama, kako počinju razmišljati o vlastitom rasuđivanju i pitati se tko su u odnosu na druge, igra cvate u smislen razgovor.

Floortime nikako ne ide automatski i zahtijeva vježbu. Promatranje sebe na videosnimci i razmišljanje o svom stilu zajedno s mentorima, vršnjacima i nadređenima, ključni su dijelovi u ovladavanju Floortimeom. Osobito zbog toga jer se vještine i strategije Floortimea moraju razvijati kako djeca odrastaju i razvojno napreduju. Možda je najbitnije zapamtiti da treba biti zajednički usmjeren (share attention) na određeni sadržaj, uključen (engaged) i interaktivan (interactive). Čak i kad se djeca ili adolescenti mogu igrati ili komunicirati na višim simboličkim razinama, ako nisu potpuno uključeni, morate se vratiti na razinu odnosa (interaction) na kojem su se sposobni povezati i komunicirati te nanovo uspostaviti bliskost odnosa.

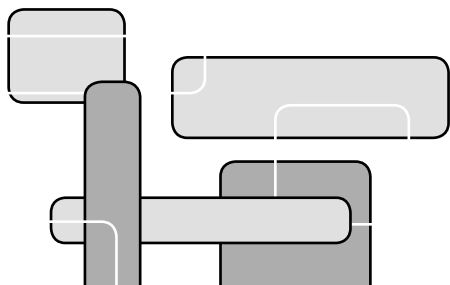
Na svakoj uzastopnoj razini važno je stalno imati na umu koncepte i principe DIR®-a naglašene u ovoj knjizi te specifične ciljeve svake interakcije. K tome, i druga ključna iskustva koja čine građevne blokove razvoja, ugrađena su u obuhvatni program intervencije DIR® sazdan za dijete ili adolescenta. Ta iskustva uključuju polustrukturirano rješavanje društvenih problema i radne aktivnosti, senzorno-motorne aktivnosti, edukaciju i specijalnu edukaciju, različite terapije i modele intervencije, dogovore za igru, potporu obitelji, prehranu i lijekove kada ima indikacija. Kako djeca rastu, neprestano treba dodavati iskustva radi razvijanja izvršnih funkcija i pripremiti dijete za prijelaz u odraslu dob.

Ova će vas knjiga definitivno zaokupiti. Čitajte je ponovno i ponovno. Tako ćete podržati svoj Floortime s djecom uspinjući se po ljestvama razvoja. I vi ćete se sigurno razvijati u tom cjeloživotnom procesu osobnog rasta.

dr. sc. Serena Wieder
klinička direktorica zaklade Profectum
utemeljiteljica interdisciplinarnog Savjeta poremećaja razvoja i učenja i insti-
tuta DIR®

suautorica sa Stanleyjem Greenspanom knjige *Dijete s posebnim potrebama* **(u**
izdanju OSTVARENJA, 2004) i *Engaging Autism*

suautorica s Harryjem Wachsom knjige *Visual Spatial Portals to Thinking, Feeling*
and Movement

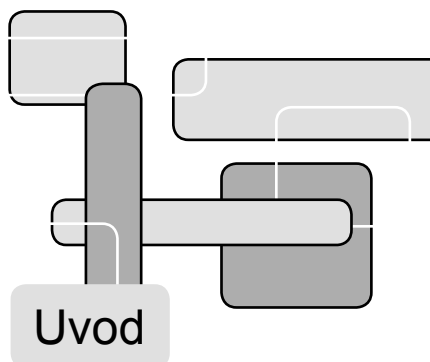

Kako koristiti ovu knjigu

Ova je knjiga osmišljena da stručnjacima i roditeljima pomogne lakše shvatiti i primjenjivati kod kuće s djecom i adolescentima temeljne metode DIRFloortimea®. I dok su ove tehnike vrlo korisne za unapređivanje razvoja sve djece i adolescenata, posebno su prikladne kod razvojnih izazova uključujući poremećaj nedostatka pozornosti, poremećaj senzorne obrade, zaostajanje u jeziku i govoru, problema s motorikom, traumatičnom povijesti odrastanja ili poremećaja iz autističnog spektra. Savjetujemo da prvo pročitate knjigu *Dijete s posebnim potrebama*, Stanleyja Greenspana i Serene Wieder (OSTVARENJE, 2004.) i zatim se dodatno informirajte na ICDL.com i Profectum.org.

Kako bi vam ova knjiga pomogla vizualizirati, upamtiti i primijeniti relacijske strategije koje su dio pristupa DIR®-a, u velikoj mjeri pojednostavljuje koncepte Floortimea. Knjiga također pojednostavljuje primjenu toga modela navodeći koje metode su posebno prikladne za svaki od devet razvojnih kapaciteta ili miljkaza. Raspored strategija korak po korak daje resurse za poduku i učenje u vlastitom aranžmanu. To znači da se prema potrebi, kako bi se bavili djetetovim individualnim razlikama, određenim roditeljskim vještinama i potrebama ili da bi se fokusirali na trenutnu seansu DIRFloortimea, može odabrati bilo koja strategija.

Svakoj specifičnoj strategiji nadjenuli smo lako pamtljivu krilaticu kako bismo vam pomogli usvojiti cjelokupni pristup radi prirodnog i spontanog korištenja u bilo koje vrijeme kad se ukaže prilika. Pozivamo vas da još više personalizirate ove stranice dodavanjem vlastitih bilješki o svojim opažanjima i preporukama terapijskog tima. Dva uvodna poglavlja iskoristite da upamtite i vježbate temeljne strategije Floortimea koje se provlače kroz sve postupke i mogu se upotrijebiti da pomognete svoj djeci i adolescentima. Sljedeća poglavlja koristite da utvrdite devet socijalno-emocionalnih miljkaza ili temeljnih razvojnih sposobnosti DIR-a. Koristite različite primjere svake od strategija da potaknete vlastite kreativne ideje za pristup svojoj jedinstvenoj situaciji. Koristite dodatak da naučite i primijenite strategije iz različitih pristupa drugih roditelja te pomognete djeci i adolescentima da prerastu problematična ponašanja.

Dobrodošli na putovanje učenja novog pristupa pomaganja djeci i adolescentima da dosegnu svoj najviši socijalno-emocionalni i intelektualni potencijal. DIR® ili Developmental Individual Differences, Relationship-Based model (Razvojni model temeljen na individualnim razlikama i odnosima) jedinstveni je intervencijski pristup koji su razvili dr. Stanley Greenspan i dr. Serena Wieder kao način pomoći obiteljima i stručnjacima u razumijevanju i pomaganju djeci, posebno onoj s razlikama u razvoju. Floortime je primjena principa DIR®-a u interveniranju kod djece i adolescenata primjenom smislenih (intentional) metoda igre i interakcije da im se pomogne dosegnuti ključne sposobnosti u osobnom razvoju. Ova se knjiga temelji na DIRFloortimeu® koji je predstavljen u knjizi *Dijete s posebnim potrebama* (S. Greenspan i S. Wieder, 2003., Ostvarenje).

Prvo, stručnjaci ili roditelji procjenjuju i rade s djetetovim profilom senzornih potreba te jakim i slabim stranama u području jezika, motorike, vizualnog i intelektualnog funkcioniranja. To im razumijevanje pomaže da prilagode aktivnosti i interaktivne stilove kako bi optimizirali djetetove ili adolescentove sposobnosti.

Zatim ocjenjuju trenutnu socijalno-emocionalnu razinu djeteta ili adolescenta u određenom trenutku i komuniciraju s njim ili s njom na toj razini da budu sigurni u povezanost i odnos te da mogu učinkovito poduprijeti razvijanje viših sposobnosti. U zaigranoj komunikaciji i bliskom odnosu pridružuju se prirodnim intencijama i željama mlade osobe. To osigurava prirodnu motivaciju za uključivanje u postupno više razvojne stupnjeve uobičajenog emocionalnog i intelektualnog razvoja. U idealnom slučaju to čak može prerasti u metodu i putove za njegovanje često zanemarenog duhovnog razvoja mlade osobe.

Najkritičniji dio je da u DIRFloortimeu® odrasli uče razmišljati o vlastitim tendencijama u odnosima i ocjenjivati ih te time postaju prilagodljiviji i sposobniji pomoći djetetu ili adolescentu da postupno, također, postanu sposobniji za samokritičnost (self-reflection). Mnogobrojna istraživanja o međugeneracijskom prijenosu povezanosti radi sigurnosti (intergenerational transmission of attachment security) pokazuju da su samokritičnost i samosvijest skrbnika od ključne važnosti za osiguravanje usklađivanja te utječu na regulaciju koja omogućava djeci razviti sposobnost razmišljanja o svom vlastitom umu i umu drugih.

Strategije Floortimea

DIRFloortime je razvijen iz istraživanja i primjene u razvojnoj psihologiji. Po tome je različit od prevladavajućih pristupa u tretiranju djece koji se temelje na principima bihevizma. DIRFloortime ima visoke ciljeve: fokus (focus), bliskost, inicijativu (initiative), uzajamnost (mutuality), svrhovitost, maštovitost, logičko razmišljanje, radost, spontanost, suosjećanje i samosvijest.

Postupci da se to postigne su zabavni: igra u kombinaciji sa srdačnim, usklađenim odnosom. Iz toga proizlaze pozitivni osjećaji koji su bitni za dublje učenje (deep learning) i sveobuhvatnu integraciju/organizaciju mozga.

Rezultati istraživanja (Casenhiser, Shanker & Stieben, 2013; Pajareya & Nopmaneejumruslers, 2011; Solomon, Necheles, Ferch, & Bruckman, 2007) daju pristupu dr. Greenspana i dr. Wieder znanstvenu potvrdu. Pristižu i mnoga druga istraživanja koja potvrđuju isto. Pokazalo se da su pervazivni razvojni poremećaji, poremećaji sposobnosti povezivanja (connectivity), karakterizirani nedostatkom integracije ili koordinacije među složenim moždanim sustavima. To se događa zbog razlika u razvoju mozga (na primjer, manje neuronskog kresanja - pruning - radi učinkovitosti) i njegove strukture (na primjer, manji corpus callosum, moždana struktura koja povezuje lijevu i desnu hemisferu). Strategije DIRFloortimea napravljene su da u jednom zamahu zaokupe sve velike moždane sustave i podržavaju terapeutsku moć afekta, ili emocije, koja u mozgu ima integrativnu ulogu. DIRFloortime je od samog svog začetka bio usmjeren upravo na taj uzrok koji leži u osnovi razvojnih problema. To i objašnjava njegovu moć transformiranja.

Što je DIRFloortime?

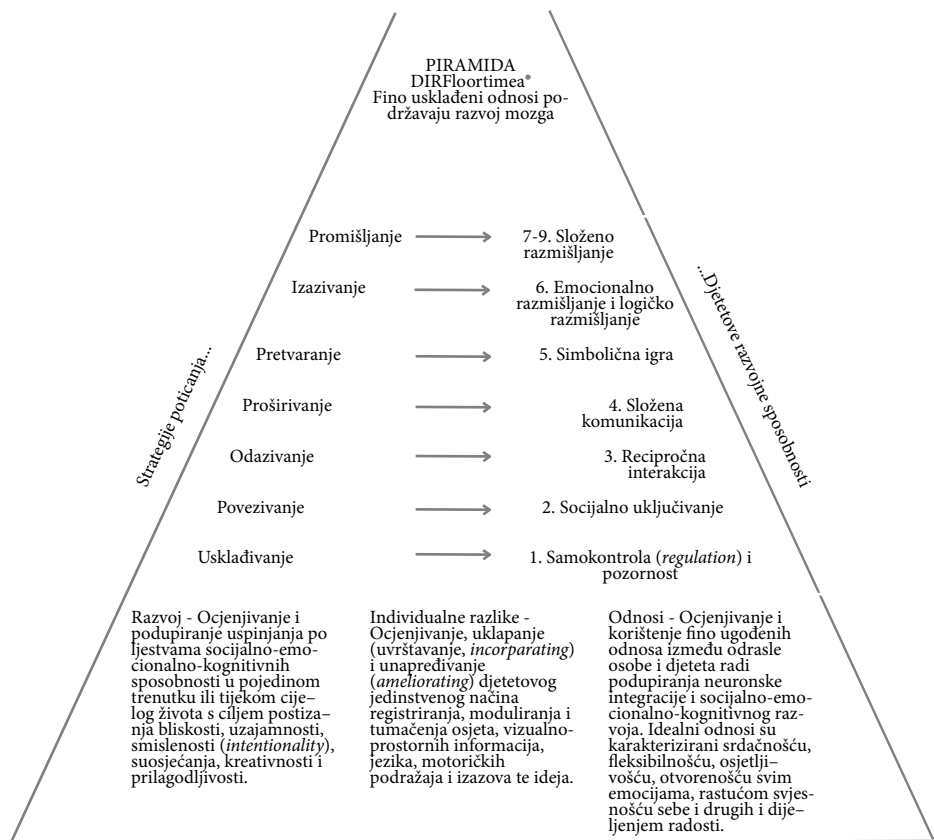
DIRFloortime piramida (vidi sliku xix) je grafički prikaz modela dr. Greenspana i dr. Wieder. U svom centru koristimo piramidu da obiteljima olakšamo predodžbu o cijelom pristupu. Sažeta osnovna ideja kaže da se socijalno-emocionalni i kognitivni rast zbiva na sljedeći način:

- Odrasli se u Floortimeu usklađuju, uključuju, odazivaju, razvijaju (expand), pretvaraju, izazivaju i promišljaju.
- Djeca i adolescenti u Floortimeu reguliraju, povezuju se, komuniciraju, stvaraju, misle i preispituju se.

Navedene redom kojim se pojavljuju u poglavljima knjige, spomenute kvalitete odraslih i djece ili adolescenata međusobno se isprepleću kako bi podržale zdrav, kreativan razvoj.

1. - Kada se odrasli usklade s djetetom i sa sobom, djeca se uče samokontroli (become regulated).
2. - Kad se roditelji angažiraju (engage) oko djeteta, djeca se uče emocionalno povezivati s drugima.
3. - Kad se odrasli odazovu na djetetovo traženje, djeca pokreću recipročne odnose (reciprocal interaction) s drugima.
4. - Kada odrasli prošire temu koju je dijete započelo (expand the child's initiations), djeca komuniciraju i pregovaraju s drugima.

5. - Kada odrasli počinju igru pretvaranja, djeca uče zamišljati i oblikovati ideje.
6. - Kada roditelji izazivaju dijete da rješava emocionalne ili logičke probleme, djeca razvijaju emocionalno i logičko razmišljanje.
- 7-9. Kada odrasli na glas razmišljaju s djetetom, djeca uče samopropitivanje (self-reflect) ili kompleksno razmišljanje o sebi i svom odnosu sa svijetom.
- Na taj način odrasli pokreću, a djeca i adolescenti rastu.

(Ova se piramida temelji na opisima modela DIR® u knjizi *Dijete s posebnim potrebama*, Stanleyja Greenspana i Serene Wieder (Ostvarenje, 2003.) i *Engaging Autism* by Stanley Greenspan and Serena Wieder [Da Capo Press; 2006.]

Koraci za početak primjene DIRFloortimea kod kuće

Procjena: Zatražite od liječnika, kliničkog psihologa ili stručnog tima specijaliziranog za razvojne¹ razlike cjelokupnu razvojnu procjenu individualnih razlika svog djeteta ili adolescenta. Preporuke iz te procjene trebale bi vam pomoći da počnete okupljati tim potrebnih stručnjaka za intervenciju i napravite plan za intervencije u školi, klinici i kod kuće. Taj tim vam može pomoći da odredite važne društvene, emocionalne i kognitivne razvojne ciljeve i strategije.

Fokus: Zamolite obrazovni i terapijski tim da vam pomogne odabrati stranice ove knjige o DIRFloortimeu koje bi mogle biti najprikladnije za vašu situaciju. Također, možete upotrijebiti uvodnu stranicu svakog odjeljka da sami približno procijenite u kojem području treba intervenirati.

Vođenje: Dogovorite redovite sastanke sa stručnom osobom koja ima temeljitu obuku i iskustvo s DIR-om da vam pomogne odabrati, primijeniti i uskladiti strategije s vašom obitelji.) Ova knjiga nije zamišljena kao zamjena za rad sa stručnom osobom. Ona je dodatno pomagalo za rad pod vodstvom stručnjaka koji je prošao primjerenu obuku.

Obnovite: Neka stručna osoba obučena za DIR® zajedno s vama odredi strategije Floortimea ili pregleda videosnimke napravljene kod kuće da vam pomogne pratiti napredak, prilagoditi pristup i odabrati područja na kojima trebate dalje raditi sa svojim djetetom ili adolescentom i samim sobom dok svatko od vas napreduje.

Terapeuti DIRFloortimea

Terapeuti DIR®-a obučavaju se i dobivaju certifikate od organizacije ICDL (ICDL.com) ili Profectum (Profectum.org) nakon što su prošli edukaciju u nekom od povezanih područja kao što su medicina, psihologija, savjetovanje, obrazovanje, logopedija, okupacijska terapija, fizikalna terapija i tako dalje. Oni primjenjuju pristup opisan u ovoj knjizi ocjenjivanjem i intervencijama kod djece i adolescenata u domovima klijenta, školi ili vlastitom uredu.

No, još važnije, oni uspostavljaju emocionalno usklađen i podržavajući odnos s roditeljima, skrbnicima, učiteljima i ostalim osobama koje pomažu pri učenju te im pomažu pri uvođenju Floortimea s njihovom djecom i učenicima. Da ohrabre roditelje i skrbnike, stručne osobe obučene u DIR®-u daju individualizirane poduke. One su u idealnom slučaju skrojene prema individualnim različitostima pojedinog skrbnika, njegovim potrebama za određenim znanjima i najboljem stilu podučavanja. Podučavanje se može sastojati od jedne ili više metoda podučavanja:

- Promatranje odnosa odrasle osobe i djeteta

-----
1. Procjene ponašanja su uobičajenije, međutim, one se uglavnom fokusiraju na problematična ponašanja. Ocjene razvojnog stupnja često su prikladnije jer osobama s razvojnim poremećajem trebaju terapeuti koji ih mogu pažljivo testirati i pratiti da utvrde njihove individualne različitosti ili sveukupni profil izazova, sposobnosti, tendencija i potreba.

- Pokazivanje primjerom i demonstriranje strategija Floortimea za određeno dijete ili adolescenta
- Primjenjivanje Floortimea zajedno s odraslom osobom koju se podučava
- Davanje natuknica ili preporuka tijekom primjene Floortimea
- Snimanje Floortimea i zajedničko pregledavanje dijelova snimke
- Davanje bilješki, zapažanja i savjeta nakon seanse ili pregledavanja videoosnimki
- Zajedničko razmatranje skrbnikovih zapažanja o rastu samosvijesti kod djeteta ili adolescenta u odnosima
- Suradivanje u iznalaženju rješenja za probleme koji se pojavljuju s djetetom ili adolescentom
- Zajedničko sagledavanje napretka i postavljanje ciljeva.

Kako bi dobro obavljali svoj posao, stručnjaci obučeni u DIR®-u neprestano traže prilike za razmišljanje o sebi u odnosu na svoj posao s drugima koji im pomažu rasti u samosvijesti.

Pregled rasporeda knjige

Ključne metode A. Strategije za promicanje socijalno-emocionalnog i intelektualnog razvoja

Učiti uočavati znakove, određivati i zadovoljavati stupanj socijalno-emocionalnih sposobnosti u određenom trenutku, a potom pomaknuti dijete ili adolescenta na razvojnoj ljestvici i u svakom odnosu.

Ključne metode B. Razumijevanje i bavljenje individualnim različitostima u procesiranju

Učiti uočavati i koristiti individualne različitosti u senzornim, motornim, vizualnim, slušnim i jezičnim sposobnostima procesiranja

Sposobnost 1. Regulacija i pozornost: Postizanje smirenog, budnog i pozornog stanja

Usklađivanje

Razumjeti primarnu važnost smirenog, budnog stanja prije nego se očekuje bilo što dalje u tom trenutku ili u sveukupnoj putanji rasta.

Sposobnost 2. Društveno uključivanje: Sudjelovanje i povezivanje

Povezivanje

Poticati sastavnice društvenog angažiranja uključujući zainteresiranost za druženje (social interest), zadovoljstvo, gledanje u oči, geste, privrženost (attachment), izraze lica (facial affect), iniciranje i odazivanje na zajedničko bavljenje nekim sadržajem (joint attention), jasnoću nakane (clarity of bids), povezivanje vršnjaka, braće i sestara itd.

Sposobnost 3. Recipročni društveni odnosi (interaction): Svrhovito iniciranje i odazivanje (Responding)

Odazivanje

Podržavati rast uzajamnosti (mutuality), recipročnosti i inicijative.

Sposobnost 4. Složena komunikacija: Korištenje gesta i riječi radi zajedničkog rješavanja problema.

Proširivanje

Poticati proširenu komunikaciju da se utvrdi put za društvenu suradnju i rješavanje društvenih problema.

Sposobnost 5. Simboličke igre: Stvaranje i korištenje ideja

Pretvaranje

Formirati simbole, ideje i tok konverzacije (narrative) da se podrži emocionalni i kognitivni rast.

Sposobnost 6. Emocionalno razmišljanje i logičko razmišljanje: Razumijevanje sebe, drugih i svijeta

Izazivanje

Stvoriti prilike za razumijevanje emocija i gradnju mostova među idejama kako bi svijet postao smislen te razvijati shvaćanje, suosjećanje, prosuđivanje itd.

Sposobnost 7 - 9. Složeno razmišljanje: Višestruki uzroci, sive zone i reflektivno razmišljanje

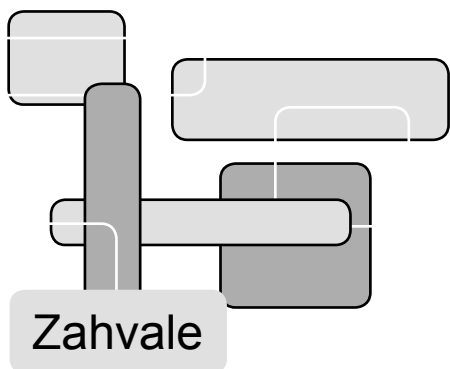
Razmišljanje

Pomagati djeci i adolescentima da razmišljaju s više preciznosti, nijansi i suptilnosti o sebi, drugima i svijetu.

Dodatak. Reduciranje problematičnog ponašanja

Podržavanje

Zadovoljiti individualizirane potrebe i pomagati djeci i adolescentima da prerastu problematično ponašanje.

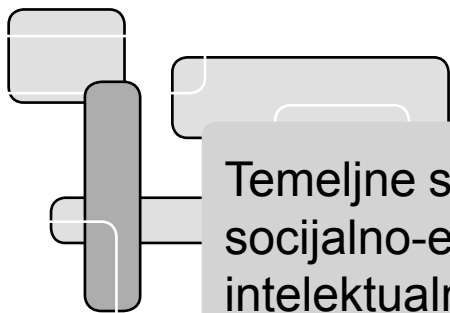

Ova se knjiga temelji na cjeloživotnom pionirskom radu dr. Stanleyja Greenspana i dr. Serene Wieder, koji su razvili DIRFloortime® kao prekrasan način da se djeci i roditeljima pomogne rasti. Artikulacija tog pristupa u obliku strategija razvijena je i provjerena aktivnim korištenjem s obiteljima, specijalistima u Floortimeu, i supervizorima u Centru Greenhouse. Zahvaljujemo Sereni Wieder za uvod u ovaj priručnik. Zahvaljujemo dr. Ceciliji Breinbauer, bivšoj direktorici Interdisciplinarnog savjeta za razvoj i učenje (ICDL) i Jeffu Guenzelu, njegovom sadašnjem direktoru što su odobrili ovaj projekt. Zahvaljujemo timu Profectum, uključujući kliničku direktoricu Serenu Wieder i izvršnu direktoricu Monicu Osgood, za njihovu entuzijastičnu potporu. Mnogo smo naučili od osoblja i učenika na institutu DIR® i online tečajevima koje je sponzorirao ICDL, posebno s Rachel Morse, Monicom Osgood, Joshuom Federom, Barbarom Kalmanson, Michele Ricamoto, Diane Cullinane, Rosemary White i Monom Delahooke. Također smo naučili mnogo korisnih strategija za roditeljstvo s Noel Janis-Norton iz Centra za mirnije, lakše, sretnije roditeljstvo iz Londona. Za njihov izravan doprinos početnim i kasnijim stadijima razvoja ove knjige zahvaljujemo Susan Reed, Cynthiji Davis, Cherissi Sherin, Jodi Peterson i Ashley Wilkins.

Michelle Harwell zahvaljuje svojim učiteljima i mentorima Andrei Davis, Cynthiji Davis i Connie Lillas jer su je uveli u čaroliju i mogućnosti igre.

Lahela Isaacson zahvaljuje svojim mentorima Cyntiji Davis i Andrei Davis te također roditeljima i obiteljima djece s posebnim potrebama koje je upoznala i profesionalno i osobno. Također je zahvalna Bogu koji je njezina nada i radost.

Andrea Davis zahvaljuje svojem bivšem i sadašnjem terapeutskom i administrativnom osoblju u Terapeutskom centru Greenhouse za svu predanost ovom čudesnom radu. Također zahvaljuje svojim mentorima u praktičnom radu i istraživanjima: Lindi Wagener, Winstonu Goodenu, Barryju Lesteru, Charlesu Zeanahu, i Marianni Barton. Na kraju, izuzetno je zahvalna Bogu koji je zamislio, utemeljio i nastavlja održavati Terapeutski centar Greenhouse koji je tolikom broju ljudi mjesto izlječenja, nade i rasta.

Temeljne strategije za promicanje socijalno-emocionalnog i intelektualnog razvoja

Ključne metode A osmišljene su kao pregled glavnih principa ili ključnih strategija pristupa DIRFloortime u promicanju socijalno-emocionalnog i intelektualnog razvoja. Te će vam ključne metode pomoći da vizualizirate i primijenite temeljne pristupe DIRFloortimea u bilo kojoj točki na kontinuumu razvoja. Nekima od ovih metoda pomniji ćemo se pozabaviti kasnije kad ih predstavljamo kao način za promicanje određenog socijalno-emocionalnog miljkaza ili razvojne kvalitete.

Kako bismo općenito shvatili kako koristiti Floortime za promicanje socijalno-emocionalnog i intelektualnog razvoja, važno je razumjeti sve temeljne metode iznesene u Ključnim metodama A. Bez obzira gdje je vaše dijete ili adolescent na razvojnoj ljestvici, pomoći će da razumijete i prakticirate svaku od tih metoda.

Osnovne strategije

Opće metode Floortimea za promicanje socijalno-emocionalnog i intelektualnog razvoja su:

- A. 1. Slijedite znakove: Uspostavite senzitivn odnos (interaction) slijedeći znakove.
- A. 2. Odazivajte se: Uvijek se odazovite svakoj komunikaciji.
- A. 3. Gradite prema gore: Krenite sa svojim djetetom ili adolescentom od trenutne razvojne kvalitete.
- A. 4. Koristite igru: Koristite igru i razigranost kao glavno sredstvo uključivanja i poduke.
- A. 5. Koristite prirodne interese: Iskoristite prirodno zanimanje da potaknete više sposobnosti.
- A. 6. Koristite probleme: Složite situacije koje navode dijete da samo nađe rješenje.
- A. 7. Igre pretvaranja: Složite prilike za upotrebu ideja u simboličkoj igri (igri pretvaranja).
- A. 8. Prihvatite osjećaje: Pomozite u prihvaćanju širokog raspona osjećaja.
- A. 9. Obogatite ideje: Pomozite obogatiti ideje ili priče kroz igru i razgovor.
- A. 10. Propitujte se (*Self-reflect*): Neka vaš pristup bude propitivanje vlastitog ponašanja i odnosa (interaction).

Slijedite znakove

A. 1

Uspostavite senzitivan odnos slijedeći znakove.

Zašto?

Praćenje verbalnih i neverbalnih znakova djeteta ili adolescenta omogućava nam da se uskladimo s individualnim različitostima te da prilagodimo svoj odnos trenutnim potrebama. Osjetljive osobe koje brinu o djetetu daju priliku za velik broj iskustava usklađivanja, mimoilaženja te brzog ispravljanja ili ponovnog usklađivanja. To se može opisati kao relacijska koreografija. Istraživanja u razvojnoj psihologiji i teoriji povezivanja (attachment theory) pokazuju da je u kultura-ma u cijelom svijetu mnogo veća vjerojatnost da će osjetljivi skrbnik dati djetetu osjećaj sigurnosti i sposobnost za tople, bliske odnose, tijekom cijelog života. Primijećeno je da su djeca koja kod kuće imaju emocionalnu sigurnost značajno uspješnija u komunikaciji sa svojim vršnjacima i kasnije u školi.

Kako to postizemo?

- Dajte si vremena. Usporite svoj tempo, odložite na stranu stvari i misli koje vas ometaju, uzemljite se i svjesno budite potpuno prisutni sa svojim djetetom ili adolescentom.
- Slušajte i gledajte. Pažljivo promatrajte kako biste razumjeli kako vaše dijete vidi svijet. Izrazi lica, ton glasa, geste, položaji tijela i riječi (ili njihova odsutnost) - sve su to važni znakovi koje vam pomažu odrediti kako pristupiti djetetu ili adolescentu u određenom trenutku. Na primjer, je li djetetovo ponašanje opušteno i srdačno? Povučeno ili suzdržano? Pršti li od uzbuđenja?
- Prilagodite se. Nakon što ste ocijenili raspoloženje i stil, možete interakciji pristupiti odgovarajućim tonom, jačinom glasa, ritmom, riječima ili gestama.
- Popravite. Kada dođe do poremećaja u povezanosti odnosa (relational connection), nađite način da inicirate popravljjanje odnosa tako da dijete ili adolescent nauči da su veze čvrste i elastične.

Primjeri

Malo dijete: Kada se nagnete i svojoj bebi počnete govoriti, ona lagano okreće glavu ulijevo. Primjećujete da kada se povučete i nastavite se glasnati onako kako znate da voli, beba okreće glavu prema vama, gleda vas u oči i osmjehuje se.

Predškolsko dijete: Pažljivo gledate tijekom zajedničke igre i primjećujete da se dijete slabije odaziva na vaše osmijehe kad sjedi na tlu, a vi ga gledate odozgo. Stoga mu pomognete da se na isti način igra stojeći dok se međusobno gledate preko stola.

Školsko dijete: Gotovo svakog ponedjeljka ujutro, prije vašeg izlaska, vaša kći postaje agresivna prema mlađem bratu. U nedjelju uvečer povedete s njom jednostavan razgovor u kojem joj objasnite da razumijete koliko može biti teško ponedjeljkom kad mora ići u školu ili vi na posao. Zatim zajedno napravite plan da ponedjeljkom nakon škole provedete posebnih pola sata zajedno tako da se tome možete veseliti.

Adolescent: Primjećujete da vaš sin postaje vrlo tih i odsutan kad ide na neku izvannastavnu aktivnost. Usporite tempo i zanemarite svoj raspored da saznate što ga brine i kako da riješi situaciju ako treba, i uz dodatnu pomoć.

Odazivajte se

A. 2

Uvijek se odazovite svakoj komunikaciji.

Zašto?

Odazivanje ili odgovaranje na sve što djeca i adolescenti komuniciraju neverbalno ili verbalno jest ključni element odnosa koji promiče rast. Razvojni psiholozi su dokazali da su odnosi kontekst za rast i učenje. To se najbolje događa u odnosima u kojima se ljudi odazivaju. Čak i djeca s velikim razvojnim zaostacima imaju bolji ukupan ishod ako su u ranoj dobi sigurno vezani za svoje roditelje. A sigurno vezana djeca su ona čiji su roditelji osjetljivi i odazivaju se na djetetova emocionalna stanja. Štoviše, osjetljivo slijediti djetetovo vodstvo ili se odazvati stvara osjećaj da smo društveno utjecajni ili učinkoviti. Odazivanje na svaku komunikaciju gradi ključnu ljudsku sposobnost da dijelimo mišljenje i osjećamo se blisko povezani s drugima kako sada tako i ubuduće.

Kako to postizemo?

- Uvažavajte: Smatrajte da su svaka riječ ili gesta važni.
- Odazivajte se: Ako se odazivate, mlada osoba će naučiti da češće inicira.
- Ne mijenjajte temu: Razvit će se duži tok komunikacije ako slijedite djetetove akcije ili ideje i ne mijenjate kolosijek.
- Odazivajte se na isti način: Vaš odgovor mora ovisiti o tome što dijete komunicira, iz toga će vaše dijete naučiti kako promatrati iz istog ugla kao i drugi.

Primjeri

Predverbalni: Dijete puzi ispod stola i stenje. Pitate: "O, zapeo si?" Dijete gleda prema gore, napola se nasmiješi i onda stenje još glasnije. Vi potvđujete: "O, ne, stvarno si zapeo." Dijete cvili. Pitate: "Dobro, trebaš pomoć?" Dijete kaže: "Pomoć!" Odgovarate: "U redu, pomoći ću ti." Jedno malo glasanje postaje razgovor, a slijedit će još razgovora.

Neverbalno: Učenica predaje svoj pokušaj da nacrtá igralište. Pomoćnik kaže: "O, završila si. Vidim da si se jako trudila oko crteža." Ona se mršti. Pomoćnik: "Ne slažeš se?" Učenica odlučno odmahuje glavom. Pomoćnik kaže: "Čini mi se da nisi zadovoljna kako ti je ispalo." Učenica pruža svoju pastelú pomoćniku. Pomoćnik: "Želiš da ti pomognem?" Ona zuri u crtež. Pomoćnik kaže: "Mogao bih dodati nešto tom igralištu, ali gdje bi ti htjela da to nacrtam?" Učenica je zbunjena i gleda druge učenike. Pomoćnik kaže: "Da, i ja vidim sve druge, ali možemo sjesti zajedno i ovo završiti ako želiš. Hmm, pitam se gdje to nacrtati." Učenica uzvraća pogled i dodirne sredinu lista. Pomoćnik kaže: "Dobro. Baš tu? Nacrtat ću nešto u sredini. Što da nacrtam?" Pomoćnik nudi učenici tablet, a ona napiše dio svog imena. "U redu", kaže pomoćnik, "mogu te nacrtati ovdje na igralištu." Svako obraćanje je bilo uvaženo, svaki je odgovor održavao komunikaciju s djetetom i svaki je odgovor pomogao da se ocrtá zajednička ideja i nastavi razgovor.

Verbalno: Dijete kaže: "Fuj!" Odrasli (mudro odluči baviti se temeljnim komunikacijskim vještinama prije nego krenu pouke o pristojnosti) pita: "Ne sviđa ti se taj umak na tijestu?" Dijete kaže: "Ne, fuj." Odrasli zanemaruje svoju povrijeđenost radi viših ciljeva konverzacije i pita: "Više voliš prazno tijesto?" Dijete odgovara: "Da!" Odrasli (odluči raditi na komunikaciji, a za poslije ostavlja fleksibilnost) pita: "Hoćeš li večeras prazno tijesto?" Dijete odgovara: "Da, molim." Odrasli: "Dobro, nakon što pojedеш malo povrća, donijet ću ti prazno tijesto."

Gradite prema gore

A. 3

Krenite sa svojim djetetom od trenutne razvojne kvalitete.

Zašto?

Razvoj se odvija kroz niz stupnjeva, a svaki se stupanj gradi na prethodnom. Slično, u svakom pojedinom trenutku da bi dobro funkcionirali na višim prečkama, dijete ili odrasli moraju dobro funkcionirati na nižim prečkama razvojnih ljestvi. Na primjer, ne možemo očekivati da je neka osoba uspješna u rješavanju društvenih problema i emocionalnom razmišljanju ako su mu regulacija i angažman u tom trenutku kritični. To se uočava u novim situacijama koje zahtijevaju nove socijalno-emocionalne i intelektualne sposobnosti. Nove se sposobnosti moraju graditi na snažnim temeljima. Stoga kako biste u svakom trenutku podržali solidan i stalan rast, gradite od prizemlja na više.

Kako to postizemo?

Zastanite i razmislite: Krećete li s djetetom ili adolescentom od početka?

- Je li regulirano?
- Može li se s nekim usredotočiti na nešto?
- Je li sa mnom kad mu se obraćam?
- Teče li naša komunikacija obostrano glatko?
- Rješava li probleme zajedno sa mnom ili s drugima?
- Stvara li logičke i emocionalne veze?

Primjeri

Sposobnosti općeg razvoja:

Igrajte se skrivača čak i s četverogodišnjim djetetom ako to kod njega pomaže povećati sposobnost za zajedničko zadovoljstvo i pozornost.

Trenutna razvojna sposobnost:

Poučavajte neki pojam tek nakon što je dijete ili adolescent mirno i uključeno.

Prijeđite na igru pretvaranja tek nakon što je dijete s vama otvoreno za zajedničko razmišljanje i ugodne emocije.

Prijeđite na razmatranje što je pošlo krivo u emocionalnom ispadu tek nakon što je dijete ili adolescent pribrano (regulirano), uključeno u obostranu komunikaciju, sposobno pristupiti simboličkim kvalitetama (riječima) i sposobno uspostaviti emocionalne i logične poveznice. Na primjer:

Pitate: "Naljutio si se jer nismo mogli završiti igru?"

Dijete: "Da!"

Kažete: "Pokaži nam koliko si bio ljut, ali ne zaboravi na pravilo da se nikog ne smije ozlijediti."

Dijete udara stisnutom šakom po jastuku, zatim se osmjehuje, jer osjeća da ga razumiju.

Koristite igru

A. 4

Koristite igru i razigranost kao glavno sredstvo uključivanja i poduke.

Zašto?

Da olakšamo razvoj, moramo postati vješti u igranju. Djeca, adolescenti pa čak i odrasli mentalno su fleksibilniji i otvoreniji učenju kad uđu u zajedničko stajanje radosti. Jedan od najvećih problema na svijetu koji treba riješiti jest motivirati neku osobu da se promijeni - pokrenuti ljude da počnu raditi nešto što im je teško. Igra povezuje i prirodno motivira jer s njom idu hormoni od kojih se dobro osjećamo, a pokrenuti su smijehom, iznenađenjem, kretanjem, izazovom, uspjehom te pozitivnim i srdačnim društvenim susretima. Uključivanje i podučavanje djeteta kroz igru osigurava spremnost, suradnju i trud. Također osigurava bolje učenje jer pozitivni osjećaji podržavaju uspješnije pamćenje u različitim dijelovima mozga.

Kako to postizemo?

- Namamite mlađu i stariju djecu u interakciju umjesto da inzistirate da posvete pozornost određenom sadržaju.
- Pokušajte uočiti “sjaj u njihovim očima” kao znak zanimanja i radosti. Tada znate da možete zazvati malo višu sposobnost i tako se zajedno kretati po razvojnoj ljestvici.
- Sjetite se da svaki rutinski trenutak možete učiniti zabavnim. Pristupite problemima ili dnevnim zadacima sa sjajem u očima.
- Kada se oboje dobro zabavljate, možete biti sigurni da je moguće i učenje.

OPĆI PODACI O RECENZENTU	
IME I PREZIME:	Rea Fulgosi- Masnjak
AKADEMSKI NAZIV:	Prof.dr.sc.
ZNANSTVENO (UMJETNIČKO) - NASTAVNO ILI ZNANSTVENO ISTRAŽIVAČKO ZVANJE:	Redovita profesorica u trajnom zvanju, znanstvena savjetnica
UŽE PODRUČJE ZNANSTVENOG I STRUČNOG INTERESA	Psihološka i edukacijsko rehabilitacijska procjena, senzorna integracija, djeca, mladi i odrasle osobe s teškoćama/ invaliditetom, mentalno zdravlje
MATIČNA USTANOVA:	Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet
MATIČNI BR. ZNANSTVENIKA ILI NASTAVNIKA:	120841
E-MAIL:	rea.fulgosi-masnjak@ erf.unizg.hr
BROJ TELEFONA/MOBITELA:	095/ 904 32 04
Izjava kojom recenzent potvrđuje da nije u sukobu interesa	
Izjavljujem da nisam u sukobu interesa.	

U Zagrebu, 15. svibnja, 2021.

Prof.dr.sc. Rea Fulgosi-Masnjak

PODATCI O RECENZIRANOM DJELU

IME I PREZIME AUTORA I AKADEMSKI NAZIV:	Andrea Davis Lahela Isaacson Michelle Harwell
NASLOV DJELA:	Strategije Floortimea za poticanje razvoja djece i adolescenata Priručnik za model DIR®

Opis djela (broj poglavlja, stranica, slika, dijagrama, tablica, broj djela navedenih u popisu literature, broj referenci i sl.)

Predloženo djelo je napisano na 220 stranica teksta.

Knjiga započinje uvodnim tekstom o **autoricama** i objašnjenjima ključnih termina od strane urednika, nastavlja se **Predgovor** dr. sc. Serene Wieder kliničke direktorice zaklade Profectum, koja je i utemeljiteljica interdisciplinarnog Savjeta poremećaja razvoja i učenja i instituta DIR i s jedna od autorica knjiga Dijete s posebnim potrebama, Engaging Autism te knjiga Visual Spatial Portals to Thinking i Feeling and Movement.

Nakon poglavlja **Kako koristiti ovu knjigu**, slijedi **Uvodno poglavlje** u kojem su objašnjeni ključni pojmovi vezani za Floortime pristup koji se kod djece i tinejdžera primjenjuje kroz smislene metode igre i interakcije s ciljem postizanja ključnih razvojnih sposobnosti. Nakon što stručnjaci ili roditelji procijene djetetove osjetne potrebe te jake i slabe strane u raznim razvojnim područjima prilagođavaju se aktivnosti i interaktivni stilovi kako bi se optimiziralo te sposobnosti. U Floortime pristupu također je važno procijeniti i trenutnu socijalno- emocionalnu razinu djeteta ili mlade osobe kako bi se komuniciralo s njim ili s njom na prikladnoj razvojnoj razini. Pri tome se izgrađuje povezanost i odnos s ciljem učinkovitog podupiranja razvoja tzv. “viših sposobnosti”. U zaigranoj komunikaciji i bliskom odnosu slijede se dječji prirodni interesi i želje s ciljem osiguravanja prirodne motivacije za postupno uključivanje u više razvojne stupnjeve (emocionalnog i intelektualnog razvoja). Preme navodima autora ovaj pristup može prerasti u “metodu i putove za njegovanje često zanemarenog duhovnog razvoja mlade osobe”, pri čemu je posebno važan dio učenja odraslih tijekom kojeg oni uče razmišljati o vlastitim ulogama i nastojanjima u socijalnim odnosima i kako ih procjenjivati. Tako, razvojem samokritičnosti, odrasli postaju prilagodljiviji i sposobniji pomoći djetetu. DIRFloortime pristup je razvijen na temelju rezultata istraživanja i njihove primjene u razvojnoj psihologiji i različit je od drugih pristupa u poticanju djece koji se temelje na biheviorističkim načelima. Za razliku od tih pristupa, DIRFloortime za ciljeve ima postizanje: fokusa, bliskosti, inicijative, uzajamnosti, svrhovitosti, maštovitosti, logičkog razmišljanja, radosti, spontanosti, suosjećanja i samosvijesti.

U nastavku, u **Pregledu rasporeda knjige** navedene su **Ključne metode A**. Strategije za promicanje

socijalno- emocionalnog i intelektualnog razvoja i **Ključne metode B**. Razumijevanje i bavljenje individualnim različitostima u procesiranju. U prikazu ključnih metoda navode se i primjeri koji će pomoći u razumijevanju jedinstvenog razvojnog profila djeteta te pružaju uvid u način prilagodbe okruženja i interakcija u odnosima, s ciljem promicanja optimalnog razvoja.

Kako bi se razumio i koristio Floortime pristup, važno je primjenjivati i strategije navedene pod podpoglavljem Ključne metode A i Ključne metode B. Tako se mogu ostvariti osnovni ciljevi terapije kroz aktivnosti koje podrazumijevaju pomoć djetetu u prepoznavanju raznih osjetnih informacija, ohrabrirvanju u preuzimanju inicijative u vlastitom okruženju, podržavanju spremnosti na aktivnosti u kojima dijete prepoznaje problem i shvaća da mora poduzeti nešto kako bi ga riješilo, u kreiranju manjih promjena i problema kako bi se stupnjevito potaknulo dijete na prepoznavanje i toleriranje promjena, na omogućavanju iskustva kroz više manjih koraka u rješavanju problema i uključivanje djeteta u komunikaciju kroz poticajne aktivnosti, geste, riječi i pitanja. U podpoglavlju Dodatak navedene su strategije za pomoć djeci i adolescentima u smanjenju učestalosti neprilagođenih ponašanja.

Na kraju knjige je naveden popis literature i popis pojmova.

Postoji li kazalo ili abecedni popis pojmova

U predloženom materijalu postoji sadržaj, popis literature i popis pojmova.

OBRAZLOŽENO MIŠLJENJE O DJELU

Predloženo djelo "*Strategije Floortimea za poticanje razvoja djece i adolescenata, Priručnik za model DIR®*" opisuje strategije za poučavanje združene pozornosti, socijalne recipročnosti i vještina emocionalne regulacije koje su nužne za socijalni razvoj osoba s poremećajima iz autističnog spektra i drugim razvojnim poremećajima, a koje su roditeljima, terapeutima i edukacijskim rehabilitatorima u velikom broju slučajeva teške za provoditi.

Ovim se priručnikom stručnjacima i roditeljima te široj zainteresiranoj javnosti predstavlja model poticanja djece i adolescenata s poremećajem iz spektra autizma i/ ili drugim razvojnim poremećajima i daje vodič za poučavanje DIRFloortime® modela, koji za cilj ima pomoć djeci i mladima sa socijalnim, emocionalnim i kognitivnim izazovima.

Priručnik je pisan kao vodič kojim se slijedi razvojni pristup u terapijskom poticanju, a koje je raščlanjeno na kurikul jednostavnih strategija koje se mogu koristiti za poticanje i podršku socijalnog i kognitivnog razvoja. Kroz jednostavne upute i primjere za svaku metodu lako se prati tijek seanse igre. Ovlašteni stručnjaci za DIRFloortime® također su objasnili i teorijski okvir i osnove kako se igrati i komunicirati s djecom na motivirajući način, kako iskoristiti njihove prirodne interese i pomoći im da razviju nove ključne socijalne, emocionalne i kognitivne sposobnosti.

Služenje odgovarajućom literaturom

Citirana je literatura recentna i relevantna za temu, što govori o kompetentnosti autora za temu o kojoj pišu kao i o njihovom poznavanju područja.

Postojanje popisa literature

Popis literature nalazi se na kraju predloženog djela.

Izvornost djela

Predloženi se tekst može smatrati izvornim djelom.

Terminološka usklađenost

Termini koji se koriste u ovom djelu usklađeni su s propisanom terminologijom.

Preglednost i jasnoća u sadržajnom i jezičnom smislu

Djelo je pregledno i jasno sadržajno i jezično. Tekst nije jednostran, kontroverzan, i ne izaziva zabunu glede široko prihvaćenih zasada struke, ili njene dosegnute razine.

Stručna relevantnost teme djela

Za razliku od drugih metoda, Floortime razvojni pristup preporučuje roditeljima, edukacijskim rehabilitatorima i terapeutima praćenje djetetovih interesa ili aktivnosti s ciljem polaganog građenja združene pozornosti, interakcije, komunikacije, emocionalnog ophođenja, a slijedom i nekih specifičnih vještina kao što su logično rasuđivanje, simbolično mišljenje, igra, ...

Floortime tehnika podrazumijeva uvažavanje djetetove trenutne razvojne razine te se u svrhu poticanja razvoja slijedi njegovo vodstvo i nadograđuje njegove sposobnosti i vještine. Pristupom se prate djetetove ideje, uključuje se u njih, uvažavaju se djetetove namjere i ciljevi te im se pridaju nova značenja, pri čemu se neprestano nadograđuje i održava interakcija. Te se interakcije prilagođavaju individualnim razlikama u senzornoj reaktivnosti, obradi informacija i motoričkom planiranju. Floortime seanse je potrebno provoditi više puta dnevno, pri čemu veliku ulogu osim educiranih terapeuta imaju i roditelji, a njima je u tome ovakav priručnik od velike pomoći.

Prikladnost pristupa/ metodologije djela

Koncepcija predloženog djela ispunjava preduvjete priručnika koji se može koristiti kao vodič s jednostavnim uputama i primjerima za primjenu i onima koji nisu stručnjaci u području dječjeg razvoja.

Ciljna skupina kojoj je djelo primarno namijenjeno

Preporuke i smjernice koje su dane u ovom priručniku namijenjene su kako bi se dodatno unaprijedio rad na poticanju djece i mladih s razvojnim teškoćama. Predloženi materijal također je vrijedan izvor informacija roditeljima i stručnjacima različitih pomagačkih profesija koji bi trebali osigurati nužnu podršku u smislu zadovoljenja realnih potreba sve djece s poteškoćama u razvoju, a posebno djece s komunikacijskim i socijalizacijskim poteškoćama.

I na kraju, ovo će djelo biti korisno i studentima i stručnjacima koji istražuju razne perspektive unutar područja poticanja djece i mladih s teškoćama u razvoju.

ZAKLJUČAK I OCJENA

Prijedlog vrste djela

- UDŽBENIK
- MONOGRAFIJA
- x PRIRUČNIK (npr. rječnik, zbirka zadataka, skripta, dopunska literatura)

Prijedlog za eventualne potrebne ispravke i promjene u djelu

U djelo nije potrebno unositi izmjene.

Završna ocjena s preporukom za ili protiv prihvatanja djela

Kod djece s komunikacijskim teškoćama često su prisutna odstupanja u emocionalnom razvoju. Emocije usmjeravaju dijete kako da upotrijebi ono što spoznaje svojim osjetilima te su istovremeno oblikovane upravo tim osjetnim doživljajima. Začetnici Floortime modela su kroz funkcionalne razvojne razine- miljokaze opisali razvoj temeljnih sposobnosti na kojima se izgrađuju primarne vještine kao što su

mišljenje i rješavanje problema. Takav razvojni pristup uzima u obzir djetetove osjete i razvoj motoričkih vještina, prepoznaje ulogu emocija, ne ograničava ciljeve, metode i pristupe rada na samu teškoću i dob djeteta nego prati razvoj djeteta i njegove ideje.

Svaka strategija DIRFloortime prikazana je i jasno opisana kroz primjere kako ju primijeniti u raznim životnim situacijama. U posljednjem poglavlju ponuđeno je i 11 učinkovitih strategija za pomoć djeci i adolescentima u smanjenju neprilagođenih ponašanja.

Djelo je slobodno od grubih grešaka, stručno je utemeljeno, i razumljivo, te su jasno razlučeni originalni doprinosi autora.

Ovo djelo predstavlja vrijedan priručnik, jer aktualnošću i stručnom utemeljenošću u potpunosti ispunjava zahtjeve koje mora ispuniti stručni priručnik.

Predlažem da se knjiga “Strategije Floortimea za poticanje razvoja djece i adolescenata- Priručnik za model DIR®”, tiska kao stručni priručnik.

Označite jednu od mogućnosti

- PRIHVAĆA SE**
- POTREBNO DORADITI PREMA PRIMJEDBAMA**
- NE PRIHVAĆA SE**

Napomena (ukoliko postoji potreba)